

Sygn. akt I ACa 175/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 kwietnia 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący :	SSA Małgorzata Wolczańska (spr.)
Sędziowie :	SA Barbara Owczarek SO del. Tomasz Ślęzak
Protokolant :	Anna Wieczorek

po rozpoznaniu w dniu 18 kwietnia 2013 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa Stowarzyszenia (...) w C.

przeciwko Narodowemu Funduszowi Zdrowia w W.

o ustalenie

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach

z dnia 24 października 2012 r., sygn. akt II C 637/11

prostując w zaskarżonym wyroku oznaczenie strony pozwanej, którym jest Narodowy Fundusz Zdrowia w W.

1) oddala apelację;

2) zasądza od powoda na rzecz pozwanego kwotę 5400 (pięć tysięcy czterysta) złotych tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.

Sygn. akt I ACa 175/13

UZASADNIENIE

Powód Stowarzyszenie (...) w C. w pozwie wniesionym przeciwko Narodowemu Funduszowi Zdrowia w W. domagał się ustalenia, że nie jest zobowiązany do zapłaty na rzecz pozwanego kwot:

- 240 707,06 złotych, określonej w wystawionej przez pozwanego nocie księgowej o nr (...) z dnia 28 listopada 2011 r.,

- 25 067,62 złotych, określonej w nocie księgowej wystawionej przez pozwanego o nr (...) z dnia 3 października 2011 r.

W uzasadnieniu powód podał, że pismem z dnia 28 listopada 2011r. pozwany przesłał mu powyższe noty księgowe, wskazując że kwota 240 707,06 złotych stanowi wartość nienależnie przekazanych środków finansowych w 2010 r., zaś kwota 25 067,62 złotych stanowi wartość nałożonej kary umownej. W ocenie powoda wierzytelność w kwocie 240 707,06 złotych nigdy nie powstała, a pozwany nieprawidłowo powołał się na konstrukcję nienależnego świadczenia, gdyż ze względu na istnienie ważnej umowy świadczenie nie może mieć charakteru nienależnego. Strona powodowa zarzucała również, że sposób nałożenia kary jest niezgodny z obowiązującymi przepisami prawa oraz z umową łączącą strony, wskazując przy tym, że pozwany zobowiązany był wskazać jaki konkretny wypadek nienależytego zobowiązania ustalił oraz jaką karę wymierzył. Brak dokładnego wskazania, jakie kary umowne zostały nałożone powodował, że powód nie ma możliwości ustosunkowania się co do słuszności nałożenia kar, jak również uniemożliwia to zbadanie, czy kara jest zgodna z ogólnymi warunkami umowy o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej. Powód podnosił, że interes prawny w wytoczeniu powództwa polega na tym, że sam skutek jaki wywoła uprawomocnienie się wyroku ustalającego zapewni ochronę jego prawnie chronionych interesów, czyli definitywnie zakończy spór istniejący, a co za tym idzie ustalone zostanie czy istnieje jedna z podstawowych przesłanek potrącenia. Wskazywał powód również, że w sprawie istnieje znaczne prawdopodobieństwo, że pozwany dokona potrąceń nieistniejących wierzytelności z wierzytelnościami powoda.

W odpowiedzi na pozew Narodowy Fundusz Zdrowia w W. wnosił o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych. Na uzasadnienie swojego stanowiska pozwany podał, że powód nie ma interesu prawnego w dokonaniu wskazanych w pozwie ustaleń, a przepis art. 189 kpc nie stanowi podstawy do żądania w tej drodze ustalenia faktów. Pozwany podnosił także, że powództwo o ustalenie nie może być wykorzystywane jako narzędzie służące weryfikacji przez Sąd wyników kontroli realizacji umowy, którą pozwany przeprowadził u powoda.

Z ostrożności pozwany wskazywał, że u powoda została przeprowadzona kontrola realizacji umowy z dnia 22 stycznia 2010 r., w trakcie której stwierdzono nieprawidłowości, w wyniku czego w wystąpieniu pokontrolnym wezwano powoda jako świadczeniodawcę do zwrotu nienależnie przekazanych kwot o łącznej wartości 240 707,06 złotych i nałożono na powoda karę umowną w wysokości 25 067,62 złotych. Pomimo, że powód złożył zastrzeżenia do wystąpienia pokontrolnego, to pozwany w odpowiedzi na zastrzeżenia podtrzymał swoje stanowisko, zaś zażalenie na czynności dyrektora oddziału pozwanego nie zostało uwzględnione przez Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia, a załatwiając wniosek powoda o ponowne rozpatrzenie zażalenia Prezes NFZ podtrzymał swoje wcześniejsze stanowisko.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy w Katowicach oddalił powództwo i zasądził od powoda na rzecz pozwanego kwotę 10 847,00 złotych tytułem zwrotu kosztów procesu, a nieuiszczoną opłatą od pozwu obciążył Skarb Państwa. W uzasadnieniu Sąd I instancji stwierdził, że w dniu 28 listopada 2011 r. strona pozwana wystawiła notę księgową o numerze wskazanym w pozwie na kwotę 240 707,06 złotych, której adresatem było powodowe Stowarzyszenie. Kwota obciążenia wynikała z wystąpienia pokontrolnego z dnia 17 czerwca 2010r. i stanowiła zdaniem pozwanego wartość nienależnie przekazanych środków finansowych przez pozwanego na rzecz powoda w roku 2010. Druga zaś z wystawionych przez pozwanego Fundusz w tej samej dacie not księgowych, której adresatem było powodowe Stowarzyszenie opiewała na kwotę 25 067,62 złotych, stanowiących karę umowną.

Sąd I instancji dał wiarę dokumentom w postaci not księgowych, przedłożonym przez powoda wraz z pozwem, a pozwany nie kwestionował ich autentyczności. Sąd oddalił pozostałe wnioski dowodowe zgłoszone w sprawie, uznając że ich przeprowadzenie nie jest zasadne, gdyż dowody te nie zostały zgłoszone na okoliczności, które mogłyby mieć znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy. Zajmując takie stanowisko Sąd miał na uwadze poczynione rozważania prawne.

W ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał, że brak jest podstaw do przyjęcia, że powodowe Stowarzyszenie miało interes prawny w wytoczeniu powództwa o ustalenie w niniejszej sprawie, uzasadniony obawą potrącenia wierzytelności wynikającej z not księgowych, wystawionych przez pozwanego z wierzytelnościami przysługującymi powodowi wobec pozwanego. Potrącenie następuje bowiem przez złożenie drugiej stronie oświadczenia woli, a w razie sporu o istnienie i zakres wierzytelności niezbędne jest wykazanie wszystkich przesłanek skuteczności potrącenia. W konsekwencji przyjął Sąd, że ten kto uzna, iż złożono wobec niego bezpodstawne oświadczenie o potrąceniu może przeciwko składającemu oświadczenie o potrąceniu, wytoczyć powództwo o świadczenie – o zapłatę należności, co do której złożono oświadczenie woli o potrąceniu. W ocenie Sądu Okręgowego stan niepewności prawnej, na który powoływał się powód, mógł zostać usunięty na skutek dalej idącego powództwa o świadczenie, i z tej też przyczyny uznał, że Stowarzyszenie (...) nie miało interesu prawnego w żądaniu dokonania ustaleń objętych pozwem (art. 189 kpc).

Powyższy wyrok zaskarżył powód w apelacji podnosząc zarzut naruszenia przepisów:

- art. 189 kpc poprzez błędne przyjęcie, że nie miał on interesu prawnego we wszczęciu postępowania o ustalenie,
- art. 233 § 1 kpc poprzez brak wszechstronnej oceny dowodów i pominięcie istotnych okoliczności w sprawie.

Strona powodowa podniosła między innymi, że celem wniesienia przez nią powództwa o ustalenie było definitywne zakończenie sporu między stronami i zapobiegnięcie powstaniu takiego sporu w przyszłości, a to poprzez jednoznaczne ustalenie przez Sąd, czy z § 28 ust. 1 ogólnych warunków umów o udzielenie świadczeń opieki zdrowotnej, stanowiących załącznik do rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 6 maja 2008 r. w sprawie ogólnych warunków umów o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej w kontekście art. 405 – 411 kc wynika uprawnienie pozwanego do żądania zwrotu kwoty 240 707,06 złotych określonej w nocie księgowej wystawionej przez pozwanego w dniu 28 listopada 2011 r. Nadto apelujący wskazał, że wnosząc pozew dążył do wyjaśnienia, czy w świetle przepisów paragrafów 29 ust. 4 i 30 powołanego powyżej rozporządzenia Ministra Zdrowia kwota określona w nocie (...) została ustalona zgodnie z obowiązującymi przepisami i czy powód jest zobowiązany do jej zapłaty.

W związku z powyższym powód domagał się uchylecia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja nie zasługuje na uwzględnienie, gdyż zaskarżony wyrok odpowiada prawu.

W pierwszej kolejności uzupełnić jednak należy dokonane przez Sąd Okręgowy ustalenia faktyczne, gdyż zostały one poczynione przez ten Sąd w niedostatecznym zakresie. Przedstawione poniżej okoliczności są zaś bezsporne między stronami.

I tak wskazać należy, że strony zawarły w dniu 22 stycznia 2010r. umowę o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej w rodzaju: świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze w zakładzie/oddziale pielęgnacyjno – opiekuńczym dla dzieci i młodzieży w okresie od 1 stycznia 2010r. do 31 marca 2010r. Umowa została zawarta w trybie ustawy z 27 sierpnia 2004r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (tekst jedn. DZ. U. z 2008r. NR 164, poz. 1027 z późn. zm.).

Strona pozwana przeprowadziła kontrolę realizacji przez świadczeniodawcę (stronę powodową) postanowień umowy. Stwierdziła także, że realizacja umowy przebiega nieprawidłowo. Występujące, zdaniem kontrolującego, nieprawidłowości zostały opisane w sporządzonym protokole. Nadto pozwany w Wystąpieniu pokontrolnym wezwał stronę powodową do zwrotu nienależnie przekazanych środków finansowych za niezasadnie wykazane do rozliczenia świadczenia o wartości 240 707,06 złotych oraz nałożył karę umowną w wysokości 25 067,62 złotych.

Z ustaleniami zawartymi w Wystąpieniu pokontrolnym strona powodowa się nie zgodziła, wnosząc do pozwanego (Dyrektora (...) Oddziału (...) NFZ) zastrzeżenia, jednakże ten podtrzymał swoje stanowisko. Podobnie nie odniosło skutku zażalenie na tą czynność do Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia w W., który decyzją z dnia 11 stycznia 2011r. nie znalazł podstaw do uwzględnienia zażalenia. Stanowisko to następnie zostało podtrzymane przez Prezesa pozwanego Funduszu decyzją z 16 listopada 2011r. wydaną na skutek wniosku powoda o ponowne rozpatrzenie zażalenia.

Strona powodowa uważa, że ustalenia zawarte w Wystąpieniu pokontrolnym w świetle umowy łączącej strony są niezasadne, i tym samym stronie pozwanej nie przysługuje wierzytelność w kwocie 240 707,06 złotych z tytułu zwrotu nienależnie przekazanych środków finansowych oraz wierzytelność z tytułu kary umownej w kwocie 25 067,62 złotych, co do których to kwot pozwany wystawił noty księgowo o numerach wskazanych w ustaleniach – jedynych w istocie – dokonanych przez Sąd Okręgowy.

Jakkolwiek też powód kwestionuje istnienie opisanych wierzytelności to zawarł z pozwanym w dniu 28 grudnia 2011r. ugodę (k. 88-87), która obejmuje owe należności. W ugodzie tej zobowiązał się do ich zapłaty, w ustalonych przez strony ratach.

Uгода ta jest zgodnie z jej postanowieniami realizowana (k. 376). Powód nadal jednak kwestionuje istnienie tychże wierzytelności, twierdzi, że płatność następuje z zastrzeżeniem zwrotu.

Podtrzymuje również żądanie objęte niniejszym pozwem, a to domagając się ustalenia nieistnienia opisanych wyżej wierzytelności. Zdaniem powoda posiada on interes prawny w wytoczeniu tego powództwa, gdyż dokonana przez stronę pozwaną interpretacja przepisów, która doprowadziła do wysuwania przez nią pod adresem powoda roszczeń jest wadliwa. W sprawie istnieje więc niepewność co do prawa i treści stosunku prawnego, która winna być usunięta w drodze przedmiotowego powództwa o ustalenie, co definitywnie zakończy istniejący spór i ewentualne spory w przyszłości. Nadto podkreślane w toku procesu było, iż strona powodowa poprzez niniejsze powództwo o ustalenie chce zapobiec ewentualnemu potrąceniu przez pozwanego wierzytelności, których ustalenie nieistnienia powód się domaga z jego (bliżej nieokreślonymi) wierzytelnościami.

Wbrew jednak przekonaniu skarżącego, w istniejącym stanie faktycznym, brak jest podstaw do przyjęcia, że ma on interes prawny w żądaniu ustalenia nieistnienia wierzytelności objętych pozwem.

Interes prawny w rozumieniu art. 189 kpc występuje wówczas, gdy istnieje obiektywna potrzeba ochrony prawnej. Nie wystarczy zatem subiektywne przekonanie powoda o potrzebie takiej ochrony. Powszechnie przyjmuje się, że interes ten występuje zawsze, gdy istnieje jakaś niepewność stanu prawnego lub prawa. Nie jest to jednak okoliczność przesądzająca o istnieniu interesu prawnego.

Niepewność co do istnienia uprawnień pozwanego do żądania zwrotu nienależnie przekazanych środków finansowych oraz kary umownej, a to w świetle zawartej przez strony umowy z 22 stycznia 2010r. o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej i mających zastosowanie przepisów rozporządzenia Ministra Zdrowia z 6 maja 2008r. ogólnych warunków umów o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej (DZ. U. NR 81, poz. 484) oraz stanowisk obu stron – istnieje.

Okoliczność ta nie przesądza o istnieniu interesu prawnego powoda w żądaniu nieistnienia tychże wierzytelności, gdyż interes ten nie istnieje wówczas, gdy możliwe jest wytoczenie powództwa o świadczenie. Nie budzi bowiem także w orzecznictwie wątpliwości pogląd, że z reguły interes prawny z art. 189 kpc nie zachodzi, jeżeli zainteresowany może uzyskać ochronę prawną w drodze powództwa o świadczenie (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 2012r., II CSK 252/11, LEX nr 1169345 czy też z dnia 20 maja 2011r., II PK 295/10, LEX nr 898699).

Poza sporem natomiast jest, że powód przekazał, na poczet spornych należności, zgodnie z zawartą przez strony ugodą, część owych wierzytelności i nadal spona resztę należności.

A zatem przysługuje mu obecnie powództwo o zasądzenie tychże kwot przekazanych pozwanemu, skoro skarżący twierdzi, że czynił to z zastrzeżeniem zwrotu, czy też pod „przymusem”, aby uniknąć ewentualnego potrącenia, które mógłby dokonać pozwany, zaś w jego przekonaniu wierzytelności te nie istnieją.

W tej, konkretnie zaistniałej sytuacji, powód nie ma już interesu prawnego w wytoczeniu powództwa o ustalenie nieistnienia spornych wierzytelności, gdyż ma dalej idące żądanie o ich zapłatę (zwrot).

Powództwo z art. 189 kpc musi być celowe, ma bowiem spełniać realną funkcję prawną (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 marca 2012r., I CSK 325/11, LEX nr 1171285). Dokonanie przez powoda zapłaty powoduje zaś, że powództwo ustalające traci swój zasadniczy prewencyjny charakter i nie daje powodowi żadnej ochrony. W szczególności nie zapewnia dobrowolnego zwrotu owych kwot.

Interesu prawnego można by się natomiast dopatrywać tylko wtedy, gdyby powód nie świadczył, a pozwany nie dokonał potrącenia tychże wierzytelności z wzajemnymi wierzytelnościami powoda. Ta druga sytuacja (która także uzasadniałaby wystąpienie przez skarżącego z powództwem o zapłatę opartym m.in. o twierdzenie o bezskuteczności dokonanego potrącenia) nie miała miejsca, jednakże fakt dokonania zapłaty powoduje, że powód nie ma interesu prawnego w żądaniu ustalenia nieistnienia spornych wierzytelności.

Istnienia interesu prawnego nie można także uzasadniać potrzebą interpretacji konkretnych zapisów umowy i mających zastosowanie do stron umowy odpowiednich uregulowań prawnych, co do rozumienia których strony się różnią. W ramach bowiem powództwa z art. 189 kpc możliwe jest jedynie ustalenie istnienia bądź nieistnienia konkretnego prawa lub stosunku prawnego, a więc oczekiwanie skarżącego, aby sąd dokonał interpretacji określonych zapisów umowy czy też (regulacji prawnych) w postaci powołanych OWU – jest bezzasadne.

Z podanych przyczyn ostatecznie trafny był wniosek Sądu Okręgowego, że brak było – po stronie powoda – interesu prawnego w rozumieniu art. 189 kpc, co skutkowało oddaleniem powództwa i czyniło apelację nieskuteczną. W tych także okolicznościach zbędne było prowadzenie przez Sąd I instancji postępowania dowodowego, którego przedmiotem byłoby zbadanie nieistnienia wierzytelności objętych pozwem.

Orzeczenie Sądu Apelacyjnego uzasadnia art. 385 kpc, a w zakresie kosztów postępowania apelacyjnego art. 99 kpc w zw. z art. 108 § 1 kpc i art. 391 § 1 kpc.